

ناصر خسرو و موسیقی فرهنگی ایران

مجید کیانی^۱، نصرالله امامی^۲، بابک کاویانی سوری^۳

۱-استاد گروه موسیقی دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران

۲-استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید چمران اهواز

۳-کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، حافظ ردیف میرزا عبدالله و ردیف عبدالله دوامی (نویسنده مسئول)

چکیده

موسیقی یکی از مباحث مورد توجه ناصر خسرو قبادیانی است. مقایسه زبان و موسیقی، عروض و ایقاع، تلفیق شعر و موسیقی، نقد جریان موسیقی عصر غزنوی و سلجوقی و نیز تحلیل نظام شنوایی و فرایند ادراک موسیقی برخی از مباحث مرتبط با دانش موسیقی در آثار اوست. همچنین بخشی از صور خیال اشعار ناصر خسرو، بر دانش موسیقی استوار است. در این پژوهش، آثار ناصر خسرو، شامل جامع الحکمتین، زادالمسافرین، خوان الاخوان، سفرنامه و دیوان وی با رویکرد موسیقی شناسی مورد مطالعه قرار گرفت. گزاره‌های موسیقایی استخراج شده در سه ضلع تشکیل دهنده یک جریان موسیقی فرهنگی، یعنی «موسیقی دان»، «موسیقی» و «شنونده» تحلیل شد. در مورد نظام «موسیقی»، گزاره‌ها و کاربرد دقیق واژگان موسیقی، نشان از آگاهی عمیق ناصر خسرو در این باره است. در بخش مربوط به «موسیقی دان»، ناصر خسرو به نقد مطربان عصر خویش پرداخته و آنان را افرادی سطحی‌نگر و فاقد قوه تمیز دانسته که از موسیقی جدی و هنری بی بهره‌اند. ناصر خسرو در بخش مربوط به «شنونده» از سویی به نقد رفتارهای مخاطبان ساده‌پندار و از سوی دیگر، به تشریح نظام شنوایی و مراتب ادراک موسیقی در جهت تعالی تفکر مخاطبان پرداخته است. به طور کلی می‌توان گفت که جریان غالب موسیقی در عصر ناصر خسرو موسیقی مطربی عامه‌پسند است که موسیقی جدی و هنری را به شدت به حاشیه رانده است. ناصر خسرو برخلاف شاعران مداح عصرش، هر سه ضلع موسیقی را به طور چشمگیری می‌شناخته و می‌توان گفت: او بزرگ‌ترین مدافع جریان موسیقی جدی و هنری عصر خویش است.

واژگان کلیدی: ناصر خسرو، موسیقی، موسیقی دان، شنونده، مطرب